

Pedagogové ve starověku

Zuzana Svobodová

Platón (428/7-348/7 př. Kr.)

- Moudrost je vlastností boha a **láska k moudrosti je náklonností k bohu.**
- promýšlí základy státu a státnosti
- kolem r. 387 př. Kr. zakládá v Athénách Akadémii (působila bez přerušení téměř 900 let)
- ideje – v nich je daná míra, kterou lze myšlenkově vytušit – proti sofistovi Protagorovi, který tvrdil: Člověk je mírou všech věcí, nemůže existovat žádná všeobecná míra. Platón: to by ničilo základy vědy a mravnosti. Ve filosofii nejde o přemlouvání, ale o **dialog** (podobně Hérakleitos: každá věc potřebuje **svůj protiklad**)

Psychagogika – vedení duše PSYCHAGOGIÁ

Platonova filosofie je působením na duši, výchova duše:

„Nepečujeme o duši, abychom pronikli k posledním důvodům a nahlédli první příčiny, jak tomu je u Démokrita, nýbrž poznáváme, protože pečujeme o duši. Myšlení je důležité jako orgán pozitivní, určující, obohacující péče o duši, orgán její schopnosti být dobrou, její dokonalosti, stupňování jejího bytí. Proto péče o duši odemyká bytí duše samé; duši můžeme rozumět, její podstatu pochopit a uvidět jen tehdy, když o ni pečujeme. ... duše tvoří centrum filosofie. Filosofie je péčí o duši v její vlastní podstatě a v jejím živlu. ...Péče o duši se ...děje tazajícím se myšlením. Toto tazající se myšlení má formu zkoumajícího rozhovoru, který je sice obvykle rozdělen mezi dvě osoby, ale může probíhat i uvnitř duše samé.“

(Patočka, J. Péče o duši II, s. 126n)

MYTHOS KAI LOGOS

- Platonova tvorba filosofického mýtu – využití specifických možností řeči mýtu
- mýtus jako řeč duše – *ví, ke komu mluvit a ke komu mlčet*
- snaha o nový vztah: mýtus a logos (přesto zdroj *idealismu*)

Platon

- Problém poznání:
 - poznání založené na smyslech je zdání (*doxa*)
 - rozpomínání – dokonalé poznání
 - ideje cílem poznání – vše směřuje k přiblížení idejím
- Problém Boha:
 - nejvyšší ideou dobro, bůh
 - pramen pro ostatní id.: účast na božském bytí
 - bůh (*demiurgos*) stvořil (myšlením) svět – *autorem* všech věcí, aby byly také jiné bytosti, které by se mu podobaly v dokonalosti a blaženosti
 - později nejvyšší bytost *hen* – jedno, to zdrojem božského rozumu (*demiurgos*) a světové duše

Platon

- Psyché
 - „trojdílná“ (rozumová – *to logistikon*, nesmrtelná; odvážlivá – *to thymoides*; žádostivá – *to epithymetikon*)
- Kosmologie
 - svět je stvořený (*demiurgos*), viditelný obraz boha
 - hmota se skládá ze 4 prvků: zem, voda, vzduch, oheň
 - podstatou každého prvku je tvar daný určitou kombinací trojúhelníků
 - hvězdy a planety mají inteligentní duše, jsou „nebeskými božstvy“, vládnou smrtelnými částmi lidské duše a lidského těla
 - čas je pohybem nebeské sféry

Aristotelés

(384, Stageira-322 př. Kr., Chalkida)

- syn lékaře Nikomacha
- žák Platóna (od 17ti let 20 roků v Akadémii - Athény): „Čtenář“
- vychovatel třináctiletého Alexandra Makedonského
- „encyklopedicky“ shrnul dosavadní vývoj řeckého myšlení

Aristotelés: Lykeion

cca r. 335 zakládá filosofickou a vědeckou školu: **Lykeion** – první organizované badatelské společenství v evropských dějinách (Apollón Lykeion – ochránce stád proti vlkům)

„škola peripatetická“ – procházet se (*peripatein*), kolonádní sloupořadí (*peripatos*)

výjimečnost:

- vědecký a badatelský rozsah
- způsob vyučování
- kvalitní knihovna
- využívání učebních pomůcek

Aristotelés

- Logika

- *Organon* (nástroj – správného myšlení): 6 knih: Kategorie, O výkladu, První analytiky, Druhé analytiky, Topiky, Sofistické paradoxy
- tvůrce systematické logiky
- základní prvky myšlení: pojmy, ty dělí do 10 kategorií / predikátů: podstata a 9 kategorií (kvantita, kvalita, vztah, místo, čas, poloha, habitus, činnost, trpnost)
- sylogismus (deduktivní myšlení): subjekt S, predikát P, střední termín M – 3 možné figury:
1) střední termín subjektem v obou premisách: M je P, M je S \rightarrow S je P; 2) střední termín je predikátem v obou premisách: P je M, S není M \rightarrow S není P; 3) střední termín subjektem v jedné a predikátem v druhé premise: M je P, S je M \rightarrow S je P.
- *epagogé* (induktivní myšlení): z příkladů usuzujeme na zákon

Aristotelés

- *Metafyzika*

- věda o prvních principech / příčinách
- témata (dle *Fyziky*): Podstata neboli esence věcí, Látka neboli subjekt, Zdroj pohybu neboli účinná příčina, Finální příčina neboli bůh.
- příčina všeho pohybu a změn: bůh – nesmyslová a věčná substance (smyslové a věčné: nebeská tělesa; smyslové a zanikající: ostatní)
- nauka o esencích (nahrazuje Platonovu nauku o ideách) – esence nejsou mimo věci, ale mají v nich svůj základ
- 4 příčiny všech věcí: vnitřní: látka (*hylé*), forma (*eidos*); vnější: příčina účinná, příčina finální.
- změna vyžaduje: formu, látku a *sterésis* (chybění, nedostatek)

Aristotelés

- Etika
 - teleologická (o jednání čl ne jak je jednání samo o sobě správné, ale jak vede čl k dobru, k štěstí)
 - štěstí: aktivita skrze ctnosti (intelektuální a morální)
 - štěstí čl spočívá v aktivitě, nejvyšším štěstím pro čl je kontemplativní aktivita (rozum nejvyšší schopností čl); předmětem kontemplace jsou metafyzické objekty, především bůh
 - předpokladem morálního jednání je svoboda
 - odmítá etický intelektualismus (Sokratés – ctnost jako forma poznání)

Aristotelés

Struktura jednání: jednající

- touží po nějakém cíli („rozumná touha“, A. nemá jasný pojem „vůle“)
- rozhoduje mezi prostředky, které vedou k cíli
- poznává, že některé prostředky jsou cíli blíž
- volí prostředek, který v dané situaci nejlepší
- jedná

Aristotelés

Zákonné a správné jednání připisuje ctnosti spravedlnosti.

Spravedlnost:

- I. univerzální – poslušnost zákonům
- II. partikulární:
 - a) distributivní – povinnosti autority vůči jednotlivcům
 - b) nápravná – sankce autority vůči jednotlivcům
 - c) komutativní – povinnosti lidí sobě navzájem

Tři druhy života:

- rozjímavý (theoretický)
- činorodý (praktický)
- požívačný (hédonický)

Tři druhy dobra (celek: blaženost):

- duševní
- tělesné (zdraví, síla, krása)
- vnější (bohatství, urozenost, sláva)

Athénská škola